Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 9. RUJAN 1936. GOD. IV.

Izlazi mjesečno. Cijena Din 5·—

21640

TKANINE ZA POKUĆTVO
PIROTSKI, PERZIJSKI ĆILIMI
S. TURKOVIĆ ZAGREB, ILICA 5 – OKTOGON
TELEFON 22-19

UTEMELJENO 1900.
JULIO DEUTSCH
ZAGREB
MIRAMARSKA CESTA 20
TELEFONI: 5163 I 8616
Najpovoljnije nabavno vrelo za sav građevni materijal.

JUGOSLAVENSKO SIEMENS D. D.
ODIO ZA SLABU STRUJU
isporučuje, montira i uzdržava telefonske i signalne uredjaje svih vrsti. – Dobavlja sinhrone satove i instrumente za električna mjerenja.
ZAGREB, RATKAJEV PROLAZ 7 – TELEFON 34-50

A. MARUZZI NASLJEDNICI
ZAGREB FRANKOPANSKA 9 - TELEFON 27-59
Kromovanje, niklovanje, kadmiranje. - Instalacija vodovoda - Limarska radionica - Skladište armature i vodovodnog uređaja.
Tvrtka utemeljena 1873. — Odlikovana na izložbama u Zagrebu, Trstu i Budimpešti.

MOSTER D. D. TVORNICA BOJA I LAKA
preporuča svoje razne proizvode.

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA

BROJ 9. GOD. IV. RUJAN 1936.

Ing. Ferdo Šega:

ZAGREB — PREMA POTREBAMA SVOJEG NARODA

Zagreb-grad, taj naš opjevani rodni grad, Zagreb, taj kajkavski, slobodni, glavni i prijestolni grad svih Hrvata, Zagreb, ta naša vjekovna riznica svega hrvatskoga znanja i umjeća, pozvan je da uvijek i svagdje prednjači u slozi i bratstvu sa cijelim hrvatskim narodom, u borbi za postignuće narodnih sloboština i socijalne pravice i time za bolju i sretniju budućnost cijeloga naroda.

Kraljevski grad po svojem ponosnom veličanstvenom kraljevskom izgledu, kruna su mu ona dva velebna tornja na kraljevskom hramu, što se tako ponosno dižu nebu pod oblake i koji nas spajaju sa onim gore Gospodarom sviju svijetova, sviju vijekova, kraljem sviju kraljeva.

Slobodan grad, koji je bio rušen, pljačkan, ali ni od koga nigdar osvojen. Slobodan po svom gradjanstvu, koje je znalo braniti svoje sloboštine i svoje pravice još tamo u kamenim kulama staroga Griča protiv sve nezasitne feudalne gospode, a i protiv samih cesara i kralja Beča i Pešte. Slobodnom gradjanstvu, koje je svojom slobodnom voljom g. 1848. navijestilo rat bahatom susjedu, kada nam je osporavao slatku materinsku riječ i neosporivu hiljadugodišnju hrvatsku državnost. Slobodan grad po gradjanstvu, koje je g. 1918. na Markovom trgu svojom slobodnom voljom sa trulom cesarskom Austrijom i sagnjilim magjarskim kiralyorsag-om za uvijek raskinulo sve državne veze i koje je svojom slobodnom voljom i slobodnom odlukom stupilo u državnu zajednicu tražeći bezuvjetnu pravdu i neprijepornu jednakopravnost sa svojom jugoslavenskom braćom. Slobodan grad po svom slobodnom gradjanstvu, koje je ponosno na svoju prošlost, te koje je sada sa neizrecivo iskrenom odanošću i ljubavi odano i združeno sa cijelim svojim hrvatskim narodom u jednoj volji i jednom cilju: za čovječnost, pravdu, slobodu i jednakopravnost svega naroda.

Glavni i prijestolni grad, u kojega su uprte sve oči, kojega slušaju sva uha, s kojim su sve misli i s kim kucaju sva srca cijeloga hrvat-

skoga naroda, gdje god ga ima, tamo u najzabitnijoj kućici i tamo preko silnih oceana. To je naš za sve vijekove, za uvijek kraljevski, slobodni, glavni i prijestolni grad Zagreb.

Naša prelijepa Hrvatska domovina ima divna ubava sela i krasne bijele gradove, ima prostrana i plodna polja, ima nepregledne šume i bogate rudnike, ima velike vodene puteve, ima najljepšu obalu i more na svijetu. Ali ima radini i moćan narod, kojemu treba naći načina, da mu selo i grad bude ugodan dom, da mu polja bolje rode, da mu rijeke budu plovne, a da ga sinje more spaja sa cijelim svijetom. Tri čvrsta, neslomljiva i najotpornija stupa nose i drže ovu našu domovinu. To su gradjanin, seljak i radnik. Gradjanin, a naposeb zagrebački gradjanin, nosilac je svih kulturnih i gospodarskih vrijednota naše domovine. Zagrebački gradjanin imade jednu divnu tradiciju, staru koliko je star preslavni naš Zagreb-grad na Gričkim Goricama. Da nije bilo slobodarskoga i prosvijećenoga duha u zagrebačkom gradjanstvu ne bi bili mogli ni Ljudevit Gaj i njegovi Iliri pred stotinu i više godina zapaliti onaj sjajni plamen ilirskoga zanosa oko kojeg se okupilo narodno plemstvo, gradjani i seljački sinovi iz cijele naše Hrvatske, kao i Slovenije i Vojvodine, a u kojega je velikom nadom i čežnjom gledala budeća se hrvatska Dalmacija, mala tadanja seljačka Srbija i gorštačka Crna Gora.

U Zagrebu se rodila ilirska i Strossmajerova jugoslavenska misao o sjedinjenju svih južnih Slovena, Hrvata, Srba, Bugara i Slovenaca, u bratstvu i jednakopravnosti.

U Zagrebu je niknula i odavle se proširila preko zanosom oduševljene mladosti diljem svih hrvatskih zemalja, misao Starčevićeve Velike Hrvatske, oslobođene svih stega, veriga i okova, koje su joj nametnuli gramzljivi tuđinci, što silom, što prevarom pomoću domaćih izroda.

U Zagrebu je postavio naš nezaboravni učitelj i vođa mučenik pokojni Stjepan Radić, svoj program o konačnom oslobođenju svega našega naroda.

Taj i takav naš Zagreb mora voditi s toga računa o svim potrebama, zahtjevima i ciljevima svega naroda, svih gradjana, seljaka i radnika i dovršiti djelo postavljeno i započeto po tim hrvatskim velikanima. Zagreb ne smije ostati samo kod vječne pjesme svojoj domovini i svom narodu, nego treba preći najozbiljnije na djela.

* * *

Na zdravlju naroda utemeljena je moć i budućnost domovine. Prva je s toga dužnost države, banovine, grada i cijeloga društva, da štiti i proširuje sve za zdravlje naroda potrebne organizacije i ustanove. Nikako se ne smije dozvoliti, da se ove oslabe nedostatkom sredstava. Mi smo čuli proljetos grozni vapaj iz pojedinih državnih bolnica, da su radi nedostataka sredstava bolesnici morali trpiti stradanja i glad...

Da se ustanovi opravdanost i potreba zdravstvenih ustanova na široj socijalnoj osnovi, potrebno je u našoj domovini s jedne strane utvrditi zdravstveno stanje, a s druge strane ustanoviti, da li mjere socijalno-medicinskoga značaja mogu popraviti takovo stanje u narodu. Podaci u našoj zemlji o porodu, pomoru, prosječnoj dužini života u razmjeru prema broju stanovništva, sve ovo uspoređeno sa stanjem kod drugih naprednih naroda, može nam dati sliku i stanje kao i upute za dalnji rad na tom polju.

Prema zadnjem popisu stanovništva proizlazi, da je popriječna dužina života iznosila u našoj zemlji 27.1 godina, što znači da smo nekako u zakašnjenju za 20 godina ispod evropskoga prosjeka.

U predratnoj Hrvatskoj porasla je u 20 godina popriječna dužina života od 25.5 na 27.9 godina, dok je bila u isto vrijeme u Njemačkoj 30.5, a u samom Berlinu 34.3 godina.

Ako razmotrimo pomor po dobi, pokazuje nam se upravo porazan broj prema ostalim naprednim narodima. Pomor dojenčadi, računajući na hiljadu novorodjenih, iznaša kod nas 152.7, u Njemačkoj 80.9, u U. S. A. 65, a u Norveškoj samo 51 umrlih. Dakle kod nas umire od 1000 novorođenih u prvoj godini života 2 puta više nego u Njemačkoj, a 3 puta više nego u Norveškoj. Kako gospodarimo narodnim tijelom, pokazuju nam kod nas i šanse za život. Dok novorođenčad može kod nas iščekivati 35 godina života, dotle šanse za živote iznose na pr. u Danskoj 56 godina, u Italiji i Njemačkoj 44, a jedino iza nas je još Indija sa 23 godine.

Pri ovakome stanju kod nas važna je činjenica, da ljudi izčezavaju baš u doba kada bi trebali amortizirati glavnice, koje je narod uložio u svoju djecu.

Najporaznija je pako slika života našeg radnika, koji bi morao svojom nadnicom živjeti životom dostojnim čovjeka.

Isto nam tako pokazuje poraznu sliku u gradu i život t. zv. malog čovjeka, t. j. zanatlije, činovnika, priv. činovnika, radnika. Oni svojom najskromnijom zaslužbom, naravno ako su zaposleni, moraju uzdržavati sebe i obično brojnu svoju obitelj, a uz to moraju svojim teškim i mukotrpnim radom stvarati bogatstvo i državi, društvu i pojedincima. Od svojih skromnih zarada moraju hraniti i odijevati sebe i svoje, plaćati stan, a o kakovim prosvjetnim potrebama ne može se ni zamisliti. Prema tome mora se taj mali čovjek hraniti najjeftinijom, a po tom i najlošijom hranom, stanovati u nezdravom stanu za kojega mora plaćati gotovo dvije trećine svoje zarade. Strašna bolest tuberkuloza traži svoje žrtve ponajprije iz tih redova, jer gotovo svakih 10 minuta umire po jedan radnik u našoj zemlji od tuberkuloze, a to su grozne brojke. Uredni stanovi, dobra i zdrava hrana, higijena i savjesna njega u bolesti, smanjile bi tu brojku na minimum.

Iz ovo nekoliko značajnih brojeva i podataka možemo dobiti prilično jasnu sliku o teškom stanju i prilikama kod nas. Ove činjenice ne mogu

mijenjati demagoške deklamacije o neslomljivoj životnoj snazi našeg naroda i naše rase! Neodložna je narodna potreba da se poduzme sve što je potrebno i ljudski moguće da se ovo i ovakovo stanje popravi i poboljša. Treba u prvom redu karitativnim ustanovama posvetiti najveću pažnju, a nikako se ne smije dozvoliti, da naše bolnice uslijed neplaćanja bolno-opskrbnih troškova, kao i ostalih doprinosa sa strane države, koje je zakonskim propisima dužna plaćati, dođu u nemogući položaj za daljnji rad, ishranu i savremeno liječenje bolesnika.

Svemu ovom svijetu malog našeg čovjeka mora biti potpuno posvećena pažnja države, banovine, grada, društva i mogućnih pojedinaca. Svi moraju nastojati da taj naš mali čovjek ima u prvom redu zarade i da bude on i njegova porodica zaštićena za slučaj neuposlenosti, bolesti i starosti. Tako zaštićen naš radni čovjek ne će se dati nikad zavesti, da okrene leđa svojoj domovini i svom narodu iz kojega je proistekao i kome pripada.

Naš Zagreb-grad, kao i uvijek, tako i sada mora prednjačiti dobrim primjerom kako se brine i stara za dobrobit svojih gradjana, koji su potrebni pomoći i zaštite.

Zagreb mora biti u financijalnoj mogućnosti, da ispunjuje sve one mnogostruke zadaće, koje su od važnosti za napredak i razvitak grada i zdravlje gradjana. To su pitanje izgradnje školskih zgrada za osnovnu nastavu i šegrtskih domova, tu je pitanje izgradnje ustanova za zapuštenu djecu, za siročad i slabunjavu djecu, kao ostale potrebne ustanove za sirotinju. Nadalje mora Zagreb izgraditi i razne ustanove u interesu velikog broja radnoga naroda. Sve to medjutim zahtijeva velika novčana sredstva, a poreska snaga građana je posve ograničena i ne smije više preći onu mjeru da stavlja u pitanje samu privrednu djelatnost. Pa i najvećim naporom poreske snage ne mogu se namaknuti sva sredstva za velike investicione radove, i tu je potrebno, da se omogući gradu Zagrebu namaknuće jeftinih zajmova na dugi niz godina, onako da se tereti ovakovih investicija razdijele na više pokolenja. U tom pogledu treba sa strane države, koja medjutim ima prema Zagrebu silnih još neiskupljenih obaveza, pružiti punu i izdašnu potporu.

U prvom redu mora s toga Zagreb-grad, i to bez odlaganja, dobiti položaj, koji mu pripada po njegovoj ponosnoj prošlosti, borbenoj sadašnjosti i s puno nade sretnoj budućnosti.

Samo kao takav kraljevski, slobodni, glavni i prijestolni grad, moći će Zagreb vršiti savjesno dužnosti prema svojim gradjanima i prema cijelom svom narodu.

* * *

Zagreb-gradu, kao glavi cijeloga naroda, mora biti stalo, da i hrvatski seljak bude slobodan, zadovoljan, zdrav i sretan. Ako objektivno razmotrimo sve one mjere, koje su unatrag 18 godina poduzete kod nas za una-

predjenje seljačkog gospodarstva, moramo priznati, da je učinjeno vrlo malo od onoga, što se moglo očekivati i stvoriti u to vrijeme.

U posljednjim godinama izglasani su brojni zakoni za osjeguranje našeg seljaštva, oni ali predstavljaju svi samo neke ublažujuće mjere, bez pogleda u dalju budućnost našega naroda.

Agrarna reforma se konačno dovršava. Stajala je vrlo mnogo novaca. Stručnjaci uvjeravaju, da je samo na području banovinske Hrvatske stajala daleko više od jedne miljarde dinara narodnog novca, dok rezultati nisu onakovi, kakovi bi trebali biti.

Razlog je tomu, što su agrarnu reformu provadjali politički demagozi, koji su išli samo za političkim i osobnim uspjehom, a nisu ju provadjali za to pozvani i sposobni gospodarski i tehnički stručnjaci. Nu, ovaj ogromni narodni gubitak, koji se ne da više nadoknaditi, moramo zaboraviti i izbrisati ga iz naših narodnih knjiga, a sada nastojati da svim silama i svim svojim znanjem popravimo, što je tada pokvareno.

Kod provedbe agrarne reforme nepopravljiva je pogriješka što se je za nadijelivanje uzimala samo veleposjednička zemlja, koje kod nas ni iz daleka nije bilo onoliko, koliko je bilo potrebno, da se zadovolji većina zemljoradnika, dok se sa uredjivanjem i melioracijom mnogo većih kompleksa zemljišta, kao što zemljišnih zajednica, općinskoga i zajedničkoga zemljišta, te vanredno velikih površina sada neplodnog, močvarnog i poplavnog zemljišta, nije uopće ništa učinjeno. Razboritim i savjesnim gospodarstvom sa narodnom imovinom bi se bilo dalo sve to učiniti.

Medjutim pitanje seljačkoga gospodarstva ne leži kod nas toliko na gospodarskom polju, koliko u samoj potrebi popravka i povećanje poljoprivredne proizvodnje u interesu stabilnosti samog seljačkoga gospodarstva. Osim nekih bogatijih područja, naš seljak stradava poglavito uslijed slabosti samog gospodarstva. U mnogim našim krajevima seljak nema dovoljno krepke hrane za potrebe vlastite porodice. On nema zalihe, niti dovoljno stoke, tako da za potrebita plaćanja poreza i za ostale novčane izdatke (bolest, odjeću, gradnju zgrada, tuču i druge nepogode) mora prodavati često i svoj gospodarski našastar ili u najmanju ruku zalihe vlastitog kućanstva. U kratko, naš seljak ne unovčuje samo viškove svojeg gospodarstva, nego i proizvode koje bi on zapravo morao trošiti unutar svog kućanstva i gospodarstva. Takovo stanje je daleko od onoga, kakovo bi trebalo biti, ako želimo da naše seljaštvo bude gospodarski jako, a po tom neodvisno i slobodno. Taj cilj moramo imati svi pred očima u interesu našeg najbrojnijeg staleža u našoj domovini. U tom cilju u prvom je redu dužnost države da uredi još mnogo, što se do sada na žalost zapustilo ili griješilo. Proračun ministarstva poljoprivrede pokazuje stalno isto stanje, kao što i seljačko gospodarstvo u pasivnim krajevima, naime kroničku slabokrvnost. On iznaša oko 1% cjelokupnog proračuna! Držim da je to u jed-

noj poljoprivrednoj državi gdje još do sada nije gotovo ništa provedeno za unapređenje poljoprivrede, više nego nemoguće, da ne velim sramotno. Ako želimo, da se naša poljoprivreda razvije u smjeru ojačanja seljačkoga gospodarstva kao osnova države, onda bi proračun ministarstva poljoprivrede morao iznašati barem 5% cjelokupnog proračuna.

Kako spomenuh, jedan od najtežih i neriješivih problema je pitanje seljačkoga posjeda. Prikazati ću to i osvijetliti sa nekoliko primjera iz Hrvatskoga Zagorja. U selu Trnovec, općine Jalžabet kod Varaždina, bilo je god. 1850. svega 68 seljačkih posjeda u veličini do najviše 25 kat. jutara, od toga je polovica njih zapremala površinu od 10—15 jutara. Medjutim je god. 1924. u istom selu, uslijed neprestanih dioba očevine, unatoč prikupa vlastelinske zemlje, broj gospodarstva narasao na 252, t. j. on se je početverostručio, ali preko polovica njih imala je manje od 2 kat. jutra zemlje. Posjeda od preko 15 kat. jut. u opće nije više bilo. Dok je u selima Trnovec, Ključ i Vinica bilo god. 1850. oko 50% malih seljačkih gospodarstva, to je njihov broj god. 1924. iznašao 96% svih seljačkih posjeda. To je katastrofalna slika parceliranja i osiromašenja seljačkih posjeda, prouzrokovana diobom očevine po današnjim gradjanskim zakonima. Prosječna veličina parcela iznašala je u Varaždinskoj županiji oko 85četv. hvati t. j. 1/30 hektara!

I taj proces raspadanja teče dalje. On stvara najbijednijeg seljaka s patuljastim posjedom, rasparčanim još k tome na brojne parcele, gdje granice i grabe zapremaju gotovo veću površinu, nego plodonosno tlo. Na tim međašima raste korov, dovoz do parcele je onemogućen i sav posao oko unapređenja poljoprivrede, uzaludan. Ova stalna dioba seljačkih posjeda je glavni uzrok osiromašenja seljaštva, jer ne samo da je na tako parceliranom zemljištu racionalno gospodarenje nemoguće, nego seljak gubi i vrijeme i novac na bezbrojne parnice i ostavinske rasprave oko razgraničenja svojeg posjeda. Mnogi valjani i radini seljak uslijed ogorčene borbe oko svoje baštine ili graničnog kamena, svršio je u kaznioni ili pod ledinom, ili na prosjačkom štapu. To je žalosna slika našeg inače divnog Hrvatskog Zagorja i Medjumurja, tih postojbina našeg siromašnog, ali radinog, plemenitog, borbenog, opozicionalnog i otpornog naroda, koji svoju grudu zemlje, natopljenu svojom krvi i znojem svojim, ljubi onom neiskazanom hrvatskom istinskom ljubavi, narod, koji je kroz stoljeća bio nepokolebivi čuvar naših narodnih granica od najezde divljih i podivljalih tuđinskih nasrtaja!

U Njemačkoj je nacionalni socijalizam učinio kraj parcelaciji seljačkoga posjeda time, što je proširio t. zv. »Anerberecht«, koji je do sada vladao samo u alpinskim krajevima i ondje sačuvao jak i zdrav seljački posjed, na čitavu Njemačku državu. Prema ovom »Anerberecht-u« nasljeđuje cijelu očevinu u zemljištu samo jedan, obično najstariji sin, dok ostali nasljednici imadu biti isplaćeni i posvetiti se drugim zvanjima.

U ostaloj zapadnoj Evropi uslijed odliva seljačkoga podmladka sa sela u gradove, parcelacija seljačkoga posjeda nije ni iz daleka tako katastrofalna, kao što je to slučaj kod nas, gdje vlada još uvijek jak porod i nemogućnost većeg odliva pučanstva u gradove i industriju.

Kod nas neće vjerojatno odgovarati takav »Anerberecht« iz Slovenije, gdje je taj također sačuvao gospodarski zdrav seljački posjed, za ostale krajeve naše zemlje, ali ozbirom na veliku važnost toga pitanja za budućnost našeg naroda trebalo bi posvetiti veliku brigu tome pitanju i potražiti najpodesnije riješenje za očuvanje zdravog seljačkog posjeda.

Mi Hrvati imamo baš u našim starim slavenskim kućnim zadrugama i ustanovama zajedničkih pašnjaka i šuma, vrlo dobru osnovu za obnovu seljačkoga posjeda.

Već po samoj činjenici, da u seljačkom gospodarstvu aktivno surađuju svi članovi obitelji, dok u građanskim zvanjima redovito zarađuje samo jedan član obitelji, jasno je da treba zakonski dijeliti seljačko nasljedno pravo od građanskoga.

U vezi s time, trebat će se pobrinuti, da se znatno smanji današnji veliki broj sitnih parcela pojedinog posjeda, općenitom komasacijom, koja je u mnogim krajevima naše domovine već uspjehom provedena po našim vještim inženjerima, a na veliko zadovoljstvo naroda, tako da je pojedini seljački posjed dobio svu svoju zemlju u jednom komadu, što je i zadaća komasacije. Ujedno treba već jednom pristupiti uređenju naših gorskih bujica, poplavnih rijeka i potoka, isušenju močvara, napose za grad Zagreb vrlo važnog Lonjskog polja, u opće pristupiti temeljitoj melioraciji zemljišta i time podignuti plodnost naše zemlje.

Mimogred samo kao dobar primjer navadjam kakav je veliki uspjeh postigao reformator i sadanji vođa našeg susjednog talijanskoga naroda, Mussolini, koji je svojom silnom i odlučnom voljom, te velikom tehničkom spremom svojih suradnika, inženjera, podigao narodno gospodarstvo Italije u razmjerno kratko vrijeme. Italija je god. 1922. uvozila žita u vrijednosti od 3 miljarde lira, a god. 1931. samo za 835 miljuna lira, sada nakon propalih »sankcija« sigurno još mnogo manje. God. 1929. izvezla je Italija naranča i limuna za 3 miljarde, dok je već god. 1930. izvezla takovih za 4 miljarde lira.

Sjajan je to primjer odlučne volje i velike gospodarske i tehničke spreme jednoga naroda, koji može i nama služiti kao uzor.

Pitanja usavršenja i podizanja našeg narodnog posjeda i gospodarstva imaju se izvađati i svršiti po sposobnim i radnim našim stručnjacima, tako da će dobra naša majka, lijepa naša domovina, biti u mogućnosti hraniti svu svoju djecu u svim krajevima i svim mjestima, obilnim i zdravim kruhom, a zahvalna će djeca, svi Hrvati, braniti i štititi ovu svoju dobru majku do zadnjeg daha, do posljednje kapi svoje krvi, jer samo dobar i obilan kruh stvara junake...

Branko Šeringer, grad. senator:

Trgovački privilegij ili statut iz god. 1835.

(Privilegium Mercatorum)

O naučnicima, trgovačkim pomoćnicima, samostalnim trgovcima, udovicama, trgovačkim društvima i tzv. drugovima, komisionarima i spediterima, skupštinama trgovačkog staleža, izboru pretsjednika i odbora kao što i nešto o društvenom redu te veletrgovcima.

U javnosti je dovoljno poznato o obrtničkim cehovima, a isto je tako poznato, da je drž. vlast stala ove cehove u prvoj polovici devetnajstoga stoljeća jedinstveno uređivati, i donositi redom njihove Privilegije ili Statute.

Jamačno je pak manje poznato, a moguće i nepoznato, da je trgovačka struka imala svoj ceh ili udruženje. Za ovu struku izdan je u Beču za vladanja Ferdinanda I i to kao posljednji od Privilegija, poseban Privilegij ili Statut dana 27. kolovoza 1835.

Time su svi Privilegiji cehova doneseni, sve to vjerojatno u želji, da država nesređene odnošaje u cehovima uredi te obrtnički i trgovački stalež uzdrži i ojača, videći u njemu jaku polugu našeg građanskog života.

Ovaj Privilegij sačuvan je kao što i ostali obrtnički Privilegiji u Protokolu Cehovskih Privilegija (Protocolum Privilegiorum coehalium) kod našeg magistrata, a izdan je na njemačkom jeziku sa lat. poveljom. Kako je ovaj trgovački Privilegij vanredno zanimiv i sadržava posve različite propise od obrtničkih Privilegija, to smo odlučili da ga u prevodu predamo našoj javnosti.

Član 1.

O NAUČNICIMA

Svatko može stupiti u trgovinu kao naučnik ili vježbenik tko pripada kojoj u zemlji zakonito priznatoj vjeroispovjesti i takovu ispovjeda.

Da se može takovog mladića, koji se želi posvetiti trgovačkoj struci i istu izučiti, primiti za naučnika ili vježbenika, treba da je navršio 12 godina života, a povrh toga imade sobom donesti i predočiti krsni list i druge vjerodostojne isprave kao što i školske svjedodžbe o dovršenoj osnovnoj školi.

Član 2.

Nakon šest tjedana, računajući od dana nastupa — koji se rok računa kao pokusno vrijeme — mora gospodar naučnika ili vježbenika prijaviti i pretstaviti pretsjedniku trgovačkog staleža ili ako je ovaj zapriječen, njegovom zamjeniku.

Ako se je naučnik ili vježbenik u pokusnom vremenu pokazao valjanim, sposobnim i upotrebivim, to se imade kod slijedeće četvrtgodišnje skupštine trgovačkog staleža, nakon što predoči i predloži krsni list i sve ostale isprave, primiti u ladicu i upisati u Protokol trgovaca.

Ujedno imade isti prigodom primitka platiti upisnu taksu i to naučnik dva forinta, a vježbenici četiri forinta u konvencionalnoj moneti (t. j. kovanoj).

Član 3.

Naučnik kao što i vježbenik imadu ostati u nauku tri pune godine. U slučaju pak, gđe naučnik imade kroz svoga gospodara hranu i odjeću te bi radi toga imao ostati još duže vrijeme u nauku, neka se u tom slučaju naučno vrijeme odredi prema slobodno sklopljenom ugovoru.

Gospodar može naučnika ili vježbenika još i prije osloboditi, no to mora predbježno ipak priopćiti pretsjedniku trgovačkog staleža. Naprotiv se ne smije naučnika nipošto zadržati preko propisanog vremena odnosno ugovorenog roka, osim da nastupe neke osobite okolnosti, koje imade pretsjednik trgovačkog staleža prije razmotriti i točno ispitati.

Sinovi trgovaca nemaju si prisvajati veća prava nego što ih imadu drugi naučnici, a niti tražiti kakove posebne prednosti.

Član 4.

Naučnik ili vježbenik imade kroz cijelo gore određeno naučno vrijeme ostati neprekidno kod svoga gospodara te im nije dozvoljeno pod nikojom izlikom otići od njega ili inače po noći izostajati i naokolo se skitati, već se imadu uopće uvijek vladati ćudoredno, vjerno, marljivo i poslušno.

Naprotiv imade s njima i gospodar dobro postupati i ne zaposlivati ih u drugim kućnim poslovima, već samo u trgovini.

Gospodar se ima prema naučniku ili vježbeniku vladati kao dobar i pravi domaćin i podučavati ga u načelima vjere i ćudorednosti, a jednako imade nastojati, da polazi krščanski nauk, ako je rimokatolik. Pored toga ima naučnik donesti svake godine, svjedodžbu dotičnog dušobrižnika, prema članu 32 ovoga Statuta, koja mu je svjedodžba potrebna za njegovo oslobođenje.

Član 5.

Ako naučnik ili vježbenik, koji se uvijek uredno ponaša, sađe najednom sa staze kreposti — koja se smatra srećom zemaljskog života — te se okrivljuje radi lošeg ponašanja, pa unatoč opetovanih očinskih opomena i ukora svoga gospodara ustraje na tom putu, tada se imade isti prijaviti i predvesti trgovačkom odboru ili samome pretsjedniku trgovačkog staleža, da se poboljša i da ga blago kazni.

Za slučaj da se naučnik ne popravi, već se pače okrivljuje radi kakovog većeg zločina: kao što su krađa ili pronevjerenje, tako te on zasluži, da ga se otjera i otpusti, tada ga mora trgovački gremij ili pretsjednik ovoga gremija, prijaviti gradskom poglavarstvu kao nadležnoj sudskoj vlasti, gdje se imade još oštrije kazniti, a prema okolnostima i sasvim isključiti sa daljnjeg naukovanja.

Član 6.

Ako bi naučnik ili vježbenik htio otići od svoga gospodara prije nego dovrši naukovanje ili možda i otiđe, a da za to nema dovoljno povoda, to ga u tom slučaju ne smije u ovom mjestu uzeti nitko od trgovaca, a niti smije takov naučnik ili vježbenik kod kojeg trgovca boraviti i dalje se zadržavati.

Naučnik ili vježbenik može od svoga gospodara i naukodavca i odmah otići, ako iznese važne razloge pred pretsjednika trgovačkog staleža ili pred trgovački odbor. U tom se slučaju imade naučnik ili vježbenik u svrhu dovršenja naukovanja predati drugome gospodaru, kojemu imade prijašnji gospodar povratiti eventualno primljeni veći iznos naukovine.

Član 7.

Iza smrti trgovca, čija udovica ili ostali nasljednici, ne bi htjeli ili mogli dalje voditi trgovinu, a jednako i prigodom kakove nezgode, gđe bi trgovina imala posve propasti ili prestati, dužan je pretsjednik ili njegov zamjenik u sporazumu sa odborom predati naučnika, koji se nalazi u jednoj takovoj trgovini za slučaj da nije dovršio naukovanje, jednom drugom trgovcu, koji pripada trgovačkom staležu, sve dok posve ne dovrši propisno naukovanje.

Član 8.

O TRGOVAČKIM POMOĆNICIMA

Kada naučnik ili vježbenik svoje cijelo propisano naukovno vrijeme valjano i uredno dovrši i izdrži, tada ga može pače i mora njegov gospodar predvesti pretsjedniku trgovačkog staleža, odnosno, ako je on zapriječen njegovom zamjeniku i trgovačkom odboru. Odbor ili gremij imade naučnika uz naplatu takse od osam forinti u Conv. Mon, a vježbenika od šesnajst forinti u Conv. Mon., pročitavši mu i jasno protumačivši sva Pravila i Statute i ozbiljno ga i očinski opomenuvši da ih točno izvršuje, osloboditi i primiti za trgovačkog pomoćnika te ga upisati medju ostale izučene trgovačke pomoćnike.

Oslobođenje takovog naučnika ili vježbenika imade se tada kod sljedeće četvrtgodišnje rasprave unesti u Protokol trgovačkog staleža i ujedno ispuniti slobodan ili tzv. naukovni list.

Ovime se podjedno preporuča, da oslobođeni nakon oslobođenja ostane u službi kod svoga predjašnjeg gospodara uz primjerenu i pravednu plaću bared kroz jednu godinu dana.

Član 9.

Svaki trgovački pomoćnik, koji hoće da steče sposobnost za budućeg trgovca te da bude s vremenom trgovac, treba najmanje punih šest godina, a za slučaj, da bi bio domaći sin jednog ovdašnjeg trgovca, najmanje četiri godine, služiti kao takav u trgovačkim kućama.

Ujedno treba za to vrijeme putovati u svrhu da upotpuni i poveća svoje trgovačko znanje te služiti u trgovinama i u stranim trgovačkim mjestima, tako da se može iskazati, da je u tim mjestima, ako ne više, a ono ipak proveo zakonom propisane tri godine.

Član 10.

Ako bi trgovački pomoćnik bio prinužden, da se prije nego dovrši propisane godine službe, povrati kući radi vrlo važnih razloga, kao što su: tjelesne greške, staračka slabost i bolesti roditelja u tom stepenu, da je prisutnost njihovog sina za unapređenje domaćeg gospodarstva ili trgovine neophodno potrebna, nadalje nagla smrt ili inače kakove izvanredno teške okolnosti, tada se može takovog trgovačkog pomoćnika, nakon što se izvide ovi razlozi u cjelosti ili djelomično riješiti zakonske dužnosti putovanja.

Takav slučaj imade se ipak putem gradskog poglavarstva prijaviti kr. ugarskom namjesništvu, a oprost od dužnosti putovanja i oslobođenja glede zaostalih godina službe valja ishoditi od zemaljske vlade, koja je to jedina vlasna podijeliti.

Član 11.

Svaki pomoćnik, koji je već upućen u poslove svoga gospodara, imade točno izvršiti ugovoreno službovno vrijeme te ne može prije izminuća toga vremena kao što i prije izminuća otkazanog vremena od tri mjeseca, svoga gospodara nipošto samovoljno ostaviti.

Kad pak pomoćnik imade važnih razloga, tada može otkazati na tri mjeseca i prije izminuća ugovorenog službovnog vremena, ali to treba da opravda pred pretsjednikom odbora trgovačkog staleža.

Za to vrijeme imade se trgovački pomoćnik kod kuće mirno vladati i svoje dužnosti točno vršiti.

Za slučaj da se pomoćniku dokaže nevjernost, pristoji gospodaru pravo, takovog pomoćnika smjesta i bez svakog otkaza otpustiti, samo mora o tom izvjestiti pretsjednika i odbor trgovaca, te gradsku sudsku vlast.

Član 12.

Kad trgovački pomoćnik istupi iz službe, imade mu se dati svjedodžba potpisana po njegovom gospodaru i pretsjedniku trgovačkog staleža, u

kojoj se mora izričito navesti, kako se je vladao i kako je dugo bio u službi. Da jedan takav trgovački pomoćnik, koji iz posla istupi nema prilike da ljenčari ili možda druge zavađa, to mu se nema ovđe u nikojem slučaju dozvoliti boravak preko osam dana, osim u slučaju bolesti ili kakovih drugih okolnosti.

Član 13.

Onaj trgovački pomoćnik, koji iz osobitih razloga istupi iz toga trgovačkog staleža i izabere si drugi stalež ili se posveti kakovoj drugoj privrednoj grani, mora se natrag primiti, u koliko se želi vratiti u trgovinu, ako se prije toga iskaže svjedodžbom svoga posljednjeg gospodara o dobrom vladanju, a jednako svjedodžbom o dobrom vladanju u novo izabranom staležu i vladanju u međuvremenu.

Član 14.

Trgovačkom pomoćniku, koji istupi iz trgovine jednog ovdašnjeg trgovca prema propisu jedanajstoga člana, slobodno je da odmah stupi po volji u službu jednom drugom u ovdašnji Gremij začlanjenom trgovcu.

Svaki trgovački pomoćnik imade doći kući na večer u vrijeme koje je odredio sam gospodar ili gradska oblast te se ne smije po noći skitati ili pače preko noći izostajati.

Za takav prekršaj imade se trgovački pomoćnik kazniti, ne doduše novčanom kaznom, jer on to lako nadoknadi svome gospodaru na hrani, nego ga imade za prvi put pretsjednik i odbor očinski opomenuti u nazočnosti njegovog gospodara te ga upozoriti na štetne posljedice koje odavle mogu nastati.

Drugi put valja ga strogo ukoriti u nazočnosti cijeloga sakupljenog trgov. staleža te ga još jednom upozoriti na mnoge zle i njemu štetne posljedice s uputom da se ovih zabrana točno drži.

Treći put imade se prijaviti gradskom poglavarstvu, da ga propisno ukori i kazni ili odmah otpustiti iz službe. Koji bi gospodar zanemario prijaviti pretjeranosti i prestupke svoga trgov. pomoćnika te bi to prešutio, potpada kazni, koju odredi trgovački stalež prigodom svoje četvrtgodišnje skupštine.

Trgovački pomoćnik imade se uvijek vladati mirno, tiho, čestito, ćudoredno i pošteno te svojem gospodaru u i izvan kuće iskazivati dužno poštovanje, da može svoje dužnosti kao budući trgovac i otac obitelji što bolje izvršiti i priučiti se za rana redu i ćudorednosti. Ako bi se pak trgovački pomoćnik podao nevaljanom i nećudorednom ili razvratnom životu, te se radi toga okrivljuje, pa u tom unatoč opetovanih opomena i strogih uputa svoga gospodara tvrdoglavo ustraje, tada ga se može radi kazne prijaviti trgovačkom staležu i bez svakog otkaza odmah otpustiti.

Za slučaj da se nije nadati, da će se trgovački pomoćnik i nakon izdržane kazne popraviti ili pak učiniti kakav znatni prestup, krađu ili inače kakav zločin, tada se imade odmah otpustiti iz službe i predati Gradskom poglavarstvu da ga primjereno kazni.

Konačno se u pogledu ovih trgovačkih pomoćnika, koji se nakon otkaza ili među otkazom nepristojno i prkosno vladaju i ne iskazuju svome gospodaru dužno poštovanje, osobito naglašuje, da će se eventualna kazna kao što i takovo vladanje zabilježiti u svjedodžbu.

Član 17.

O SAMOSTALNIM TRGOVCIMA.

Tko želi da si pribavi pravo trgovanja i da u ovom kraljevskom i slobodnom gradu vodi trgovinu ,te želi da postane članom ovdašnjeg trgovačkog staleža, mora imati k tome sva potrebita svojstva i potrebito znanje. Navlastito imade i to putem vjerodostojnih osoba, dokazati, da je on tu struku, kojoj se sada posvećuje valjano, izučio, da je glasom čl. 9 propisno preduzeo putovanje te da je po dužnosti potrebite godine službe proveo u tuđini.

Član 18.

Samo oni mogu da traže pravo trgovanja i primitka u ovdašnji trgovački Gremij, koji pripadaju zakonito priznatoj vjeroispovjesti ove zemlje i takovu ispovjedaju.

Član 19.

Tko želi da bude trgovac, mora svoju molbu obloženu dotičnim ispravama i svjedodžbama predložiti Gradskom poglavarstvu. Isprave koje k tomu spadaju su slijedeće: Krsni list, — odnosno za slučaj da je molitelj tuđinac, i svjedodžbu otpusnicu svoje domovine, — nadalje naukovni list te konačno svjedodžbu o dovršenim propisanim godinama službe, o ćudorednom vladanju za vrijeme službe kao i o stečenoj trgovačkoj sposobnosti.

Gradsko poglavarstvo imade ispitati, da li molitelj posjeduje sva svojstva potrebita za trgovca kao što i pod vlastitom odgovornošću brinuti se, da bude valjano iskazana vlastita glavnica propisana u slijedećem članku, te potom po prethodnom preslušanju tamošnjih trgovaca, uzevši u obzir sve okolnosti, odlučiti o njegovom primitku u trgovački stalež.

Član 20.

Osim ovih isprava i svjedodžbi spomenutih u predjašnjem članku, mora se lice, koje želi da bude primljeno među trgovce, iskazati pravom i čistom glavnicom sastojećom i to: kod trgovaca suknom, kratkom i pomodnom robom od četiri tisuće forinti Conv. Mon, kod trgovaca željeznom robom,

špecerajem i nirnberškom robom od tri tisuće Forinti Conv. Mon., te kod svih ostalih trgovačkih struka navedenih u 25 članku dvije tisuće Forinti Conv. Mon. u svrhu da za buduće ne izgubi dobar glas te da se javno povjerenje ovdašnjih trgovaca i njihov dobar glas i urednost ne samo uzdrži nego i poveća.

Zakonito iskazana vlastita glavnica može se sastojati iz gotovog novca, ispravnih mjenica, državnih ili drugih zadužnica, koje imadu dovoljnu sigurnost i iz nekretnina i pokretnina, koje se dadu lako unovčiti te su valjano osigurane, a kod domaćih sinova trgovaca takodjer i iz robe i druge nasljedne imovine.

Član 21.

Ako bi na tamošnjem tržištu naseljeni trgovac htio svoje pravo trgovanja napustiti i zamjeniti ga drugom trgovinom, to se takav prelaz iz jedne trgovačke struke u drugu ne može nikako braniti, čim se dotičnik nadležnoj oblasti iskaže, da znade sve što je potrebito za tu novu struku, a osim toga se iskaže i glavnicom, koja je za tu novu struku propisana u predjašnjem članku.

U isto vrijeme ne može više u buduće ipak nitko otvoriti dvije jednake trgovine. U tu svrhu imade ono lice, koje želi da bude primljeno među trgovce, ispostaviti Revers, u kojem se izričito obvezuje, da ne će nikada na tamošnjem tržištu otvoriti drugu trgovinu.

Ako bi pak netko od novo primljenih trgovaca unatoč ovog Reversa i ove zabrane htio trgovati, ili pak doista trguje, te otvori drugu trgovinu, tada se trgovački stalež ovlašćuje, da kod gradskog poglavarstva zatraži potrebitu asistenciju i da smjesta zatvori jednu ovakovu drugu otvorenu trgovinu.

Izričito se pak nema glede dosadanjih i sadanjih mješovitih dviju jednakih trgovina upamti, da domaći sinovi trgovaca, koji kod svog ulaska u trgovinu i primitak u trgovački Gremij od svojih roditelja preuzimlju jednu dosadanju mješovitu ili isto takovu drugu trgovinu (u koliko bi naime jedna takova postojala) imadu predati trgovačkom staležu propisani Revers kao i svi drugi novo primljeni trgovci. Ipak im se ovime priznaje jedan rok od 10 godina računajući od dana preuzeća trgovine u svrhu sortiranja robe i napuštanja druge trgovine.

Član 22.

Ako se onaj koji se imade primiti među trgovce valjano i zakonito iskaže, da je točno izvršio sve ono što je propisano u pređašnjim člancima 17, 18, 19, 20 i 21 i ako ga gradsko poglavarstvo u odnosu prema porastu i potrebama pučanstva ovog slobodnog grada kao prikladnog prizna, tada se isti imade primiti među trgovce.

Ipak ali mora položiti u blagajnu trgovačkog staleža taksu za primitak tzv. inkorporacionu taksu u gotovom i to trgovci suknom, kratkom i pomodnom robom, sto forinti, trgovci željezom, mirodijama i nirnberškom robom šezdeset forinti, a svi ostali u članku 25 navedeni trgovci i trgovačke struke, četrdeset forinti Conv. Mon. (osim toga plaća troškove uprave trgovačkog staleža, od osam forinti Conv. Mon.).

U slučaju da bi se taj novo primljeni trgovac oženio sa udovicom ovdašnjeg trgovca ili ako je pak sin domaćeg trgovca, plaća osim gore navedenog troška uprave, samo polovicu takse za primitak, što mu se priznaje kao povlastica.

Napokon imade lice, koje se imade primiti, navesti svoju firmu i vodstvo prokure te protokolaciju propisno kod gradskog poglavarstva provesti, što se uopće imade točno izvršiti kod svih eventualnih promjena.

Član 23.

U slučaju da trgovački pomoćnik dugogodišnjom vjernošću, marljivošću i radinošću steče povjerenje svojeg gospodara, toliko, da ga želi uzeti za svoga trgovačkog druga, tada ima gradsko poglavarstvo na takovog trg. pom. kad zatraži, da ga se primi među trgovce, uzeti naročit obzir, ako je uostalom iskazao glavnicu propisanu u dvadesetom članku.

U tom slučaju imade se prema postojećim višim propisima oslobodjenje i oprost od dužnosti putovanja i službenih godina, zatražiti kod veleslavnog Kr. ugarskog namjesništva.

Član 24.

Svakom se trgovcu dozvoljava da može bez daljnjega slobodno prodati trgovinu i skladište robe u cijelosti kao i prenesti je i cedirati kome drugome. No ipak mora dotični trgovac i preuzimatelj jedne takove trgovine dokazati još prije nego bi nastavio trgovati i počeo držati otvoreni dućan da imade sva potrebita svojstva ustanovljena u pred navedenim člancima 3, 9, 17, 18, 19, 20, 21 i 22 a ispred svega mora isposlovati da bude primljen i upisan među trgovce, te da to doista i izvrši.

Ovi trgovci imadu ipak tu pogodnost da nisu dužni iskazati potrebitu glavnicu navedenu u 20 članku, a osim toga mogu da oprost od dužnosti putovanja i službenih godina zatraže i isposluju kod višeg mjesta.

Oni pak trgovci koji su svoju trgovinu prodali ili na drugog prenesli ili su je na kakav drugi način već jednom napustili, nemaju prava da otvore novu trgovinu.

Član 25

U trgovački stalež ovoga kraljevskog slobodnog grada Zagreba i njegov trgovački Gremij spadaju ove vrsti trgovaca:

a) trgovci suknene, kratke i pomodne robe te galanterija;

b) trgovci mirodijama — materijala i boja
c) trgovci nirnberške robe
d) trgovci željezom;
e) trgovci sedmogradskom i turskom robom kao i trgovci kožom;
f) trgovci papirnatom i staklenom robom, porculanom, kamenim posudjem, parfimerijom i knjižari;
g) trgovci voća i drugih zemaljskih proizvoda na veliko, bez ograničenja trgovine plodina, koja ima za svakoga ostati slobodna.
h) Napokon svi komisionari i spediteri.

Odavle su izuzeti i posve isključeni pod imenom kramara poznati maloprodavači, zatim kučeveri, sitničari i trgovci vrpcama.

Član 26

Osim gore spomenutih struka i trgovaca primljenih u trgovački stalež i njegov Gremij, ne smije na području slobodnog i kraljevskog grada, nitko tjerati trgovine u otvorenom lokalu niti za ovu trgovinu držati uredjeno skladište.

Naprotiv će moći maloprodavači svih zemaljskih proizvoda naročito trgovci brašna, voća, meda, duhana, kože, voska, lužine i šiške tjerati na tom tržištu dozvolom grad. poglavarstva trgovinu na malo, ali im se ne će nikad dozvoliti, da svoj posao promijene u jednu pravu trgovinu.

Protiv svih prekršitelja ovoga, kao što i predjašnjih članaka, a ne manje i protiv nadri-trgovaca, ovdašnji se trgovački stalež ovlašćuje, da kod gradskog poglavarstva odmah moli za pomoć i asistenciju te da isposluje prigodom takove prijave, da se njihovi dućani zatvore.

Član 27

Nikome nije dozvoljeno voditi istodobno trgovinu i jedan drugi obrt.

Jednako nemaju rukotvorci i drugi obrtnici nipošto pravo, da si prisvajaju pravo trgovati i da se bave prodavanjem proizvoda, premda su već začlanjeni u cehu te svoje majstorsko pravo doista izvršuju.

Za slučaj ovakovog jednog prestupa, imade se moliti za pomoć gradsko poglavarstvo putem trgovačkog staleža ili njegovog pretsjednika.

Član 28

Prigodom obdržavanja običnih javnih godišnjih sajmova u kralj. slob. gradu Zagrebu dozvoljeno je strancima i uopće svim vanjskim trgovcima, da o Margaretinju t. j. 13. srpnja, te o Stjepanju t. j. 20. kolovoza i to osam dana prije i osam dana poslije, a na svim ostalim samo 3 dana prije i tri dana poslije slobodno i otvoreno trgovati svakovrsnom robom i proizvodima i nesmetano je izložiti na prodaju.

Nakon isteka sajmenog vremena, strogo se stranim trgovcima zabranjuje promet i svaka daljnja trgovina.

Kućarenje se u smislu postojećih previšnjih propisa osobama pouzdanim svagda dozvoljava.

Član 29

Sveukupni trgovački Gremij kao što i pojedini članovi istoga, dužni su gradskom poglavarstvu kao nadležnoj oblasti iskazivati poštovanje i poslušnost, da članovi medjusobno žive u sporazumu te da pomoćnicima i naučnicima budu za primjer u ćudorednosti i pravičnosti.

Član 30

Skupštine trgovačkog staleža imadu se svagda držati mirno i pristojno.

O predmetima koji su se zbili i koji se imadu preduzeti, imade se raspravljati nepristrano i bez ličnog interesa, prepirke, svađe ili nasilja te samo po pravu i pravičnosti i to u prisutnosti nadležnog komesara.

Sve one predmete, koji su spekulativne naravi i koji se odnose na održanje reda, može trgovački stalež preduzeti, raspraviti i presuditi ili u običnoj četvrtgodišnjoj ili na izvanrednoj skupštini no svakako u prisutnosti nadležnog komesara. Odnosne prestupnike može sam kazniti tako da kazna bude prestupu primjerena, ali nikada ne smije da pređe svote od dvanajst forinti Conv. Mon.

Koja stranka ne bi bila zadovoljna sa presudom trgovačkog staleža, ili bi joj bila teška, pristoji joj običajno pravo žalbe na gradsko poglavarstvo ili također svakako i na više oblasti.

Za slučaj da se mora odrediti izvanredna skupština trgovačkog staleža, plaća onaj koji ovakovu skupštinu zatraži, unapred troškove za njezino održavanje i to samostalan trgovac osam forinti Conv. Mon.

Ona stranka koja je bila kriva ili koja je parnicu izgubila, imade osim navedene novčane kazne, protustranki nadoknaditi troškove, koje je platila unapred za održanje skupštine.

Član 31

Nijednom trgovcu začlanjenom u trgovački stalež nije dopušteno, da trgovačke pomoćnike svoga trgovačkog druga na koji mu drago način i pod kojom god izlikom k sebi domami.

Onaj tko u tome pogledu počini prestupak, potpada svaki put kad bude zatečen, kazni od 24 Forinta Conv. Mon. kojom prilikom se imade zatražiti i sudsku asistenciju od mjesnog poglavarstva. Ako bi koji član trgovačkog pomoćnika mamio u službu za tuđu kuću i na tuđem tržištu, tada se imade isti u tom slučaju odmah prijaviti gradskom poglavarstvu, da bude zasluženo kažnjen, a imade ga prijaviti tom poglavarstvu trgovački stalež ili njegov pretsjednik, jer on mora prije svega radi svojeg uzdržavanje i svoje obitelji čuvati dobar svoj glas, dobar red i stalan dobar napredak svoga posla.

Član 32

Pošto je prva dužnost ljudskog i dobro uređenog društva da slavi Boga, obdržava službu Božju i čini dobra djela, to imadu svi članovi trgovačkog staleža propisanoj službi Božjoj ne samo sami po svojoj dužnosti propisano prisustvovati i time podređenima dobrim primjerom prednjačiti, nego su osim toga dužni poglavito paziti, da trgovački pomoćnici, naučnici i vježbenici svagda točno izvršuju vjerske dužnosti i crkvene zakone te da nedeljom i blagdanima ne zanemaruju službu Božju.

Osim toga imadu gospodari rimokatoličke vjeroispovjesti osobito na to paziti, da se vježbenici i naučnici podučavaju u vjeronauku i da ujedno pohađaju kršćanski nauk te da o tom svake godine predlože svjedodžbu dotičnom dušobrižniku. Ova svjedodžba imade se pokazati kod trgovačkog staleža, te se bez nje naučnici ne mogu osloboditi.

U svrhu da se javna pobožnost ne smeta na nedjelje i blagdane, ovime se određuje, da imadu svi dućani nedeljama i blagdanima ostati zatvoreni te se svaka kupnja i prodaja ovime najstrožije zabranjuje.

Jedino se izuzimlju trgovine speceraja, koje mogu biti otvorene do deset sati prije podne.

Možebitne prekršitelje imade pozivatelj trgovačkog staleža prijaviti svakiput odmah tom trgovačkom staležu i odboru, koji ga imade radi jednog takovog prekršaja kazniti sa 6 Forinti Conv. Mon. Globa se imade odmah položiti za korist ovdašnje uboške zaklade.

U slučaju ponovnog prekršaja made se prekršitelj kazniti sa kaznom ustanovljenom u pedeset i drugom članku.

Član 33

Jedanput propali i u stečaj pali trgovac ne može tako dugo dobiti pravo da otvori jednu novu trgovinu, dok točno ne izvrši obveze, koje su potrebite i propisane za otvaranje jedne takove nove trgovine i dok vjerodostojno ne dokaže kod gradskog poglavarstva, da se je sa svojim vjerovnicima nagodio, te da su se oni zadovoljili u pogledu njihovih potraživanja, ali također, da su i njegovi vjerovnici privoljeli da nanovo otvori trgovinu.

Član 34

Osobito se stavlja na srce svakom članu trgovačkog staleža, da drži propisane mjere i da ispravno važe, što se ovime strogo i izričito određuje.

Član 35

Prigodom smrti jednog člana začlanjenog u Gremij trgovačkog staleža ili pak, smrti njegove supruge i već odrasle djece, svaki je član bez razlike dužan da umrlome iskaže posljednju počast i prijateljstvo te da njegovo tijelo i zemne ostanke osobno isprati do mjesta vječnog počinka.

Tko ne izvrši ovu kršćansku dužnost i ne dodje na sprovod imade se na osnovu prijave učinjene po trgovačkom staležu, pretsjedniku i odboru, svaki put kazniti novčanom globom od dva Forinta Conv. Mon. od koje imade ići polovica u ovdašnju ubošku zakladu, a druga polovica u blagajnu trgovačkog staleža za dobrotvorne svrhe.

Pošto uostalom tako često unesrećeni i osiromašeni član ovog trgovačkog staleža odlazi sa svijeta, dužan je trgovački stalež, da takovog člana pristojno pokopa, te da potrebite pogrebne troškove namiri iz svoje blagajne. Za slučaj da nema novaca blagajna, troškove imadu snositi sami članovi trgovačkog staleža, te dati svoj doprinos.

Član 36

O UDOVICAMA

Udovice iza članova trgovačkog staleža uživaju po zakonu sva prava koja su bila priznata njihovim pokojnim supruzima tako dugo dok imadu ime svoga supruga i dok su udovice, te mogu svoju trgovinu slobodno i bez zapreka nastaviti.

Za slučaj da udovica ne bi mogla sama trgovinom upravljati, te treba jednog pomoćnika kao poslovođu (što se razumije i ako ostanu maloljetna djeca, spadaju li pod javno ili privatno skrbništvo) tada joj je dužan trgovački stalež odmah dati jednog ispitanog, pouzdanog i iskusnog čovjeka, kao što za održanje njezinog kredita tako i za otvaranje njezinog posla. Ako se jedna takva udovica uda za nekoga koji nije član trgovačkog staleža, ili pak za ne trgovca, tada više nema nikakovog prava na trgovinu i ne smije ju više dalje voditi. Ako bi se udovica htjela udati za jednog vanjskog trgovca ili jednog trgovačkog pomoćnika, tada si mora ovaj još prije ženidbe isposlovati da ga se u smislu čl. 3, 9, 17, 18, 19 i 21 primi u trgovački stalež, u svrhu da postigne pravo trgovanja u ovom mjestu, i da dobije dozvolu za vođenje trgovine njegove buduće supruge i dotadašnje udovice. Kod toga mu se ipak priznaje povlastica dvadesetog članka ovoga Statuta, te isti nije dužan u smislu toga članka iskazati propisanu glavnicu.

Član 37

O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA I TZV. DRUGOVIMA

Trgovačkim društvima smatraju se općenito privatna društva, koja nastaju udruživanjem i uloženjem izvjesne glavnice u trgovinu, ali bez obveze, da doprinesu običajnu imovinu ili da pokažu udio na dobitku, dakle trgovačka društva, koja su prema tome osnovana privatnim ugovorima i njima se razrješuju te koja osim toga ne potpadaju pravilima trgovačkog staleža, ali niti uživaju kakova njegova prava. Javnim trgovačkim društvima smatraju se ona društva koja nakon što iskažu potre-

bita svojstva budu primljena u Gremij trgovačkog staleža pod zajedničkom društvenom tvrtkom i uživaju sva prava tog staleža, ali se imadu i držati njegovih pravila.

Član 38

Trgovačka društva imadu iskazati prigodom svog osnutka kao i sve samostalne trgovine, samo jednostruku trgovačku glavnicu u smislu 20 članka.

Ovim društvima pristoji pravo, da iskažu i veću glavnicu, ako time misle postignuti veće povjerenje, što mogu učiniti i izvršiti u svako doba kod grad. poglavarstva, koje im imade o tome izdati svjedodžbu.

Član 39

Ako bi jedan član ovakovog javnog trgovačkog društva htio istupiti, tada to mora sam propisno prijaviti Gradskom poglavarstvu i to putem trgovačkog staleža.

Gradsko poglavarstvo imade u pogledu traženja članova koji se žele razići, izdati odluku, pa kad budu knjige po posebnom izaslaniku propisno ispitane i u pogledu sigurnosti vjerovnika sve dovedene u red, tada može uslijediti razvrgnuće i brisanje jednog takovog trgovačkog društva iz Protokola trgovačkog staleža.

Preostali drug može samo tada nastaviti trgovinu pod vlastitim imenom i ostati sam začlanjen u trgovačkom Gremiju, ako vjerodostojno iskaže posebnu glavnicu ustanovljenu u 20. članku.

Član 40

Ako javni trgovački drug, koji je istupio, želi ovdje pod svojim imenom i na svoj račun otvoriti jednu novu trgovinu, mora osim traženih ličnih svojstva točno iskazati trgovačku glavnicu propisanu u 20. članku ovih pravila i Statuta, te ponovno zatražiti i isposlovati prema 19. članku svoj primitak u trgovački Gremij.

Član 41

O KOMISIONARIMA I ŠPEDITERIMA

Oni koji žele da vode u ovom kraljevskom i slobodnom gradu Zagrebu i na ovdašnjem tržištu komisionarski i spediterski posao, moraju imati kao što i ostali trgovci ovog trgovačkog staleža, sva propisana svojstva, koja su sadržana u nazočnom Statutu, pošto ovaj posao već sam po sebi traži osobito predznanje za trgovačko poslovanje.

Prema tomu moraju isti prije svega ne samo isposlovati i zamoliti, da budu primljeni u trgovački Gremij u smislu gore navedenih članaka 3, 9, 17, 18, 19, 21 22 ovoga Statuta, nego potpuno i propisno iskazati glavnicu potrebitu za ovaj posao, koja se ovime određuje bez razlike sa iznosom od

tri tisuće forinti Conv. Mon. Čim budu voditelji komisionalnog i spediterskog posla primljeni u trgovački Gremij, uživaju sva prava i pravice, koja su priznata i ostalim članovima trgovačkog staleža, ali su nasuprot dužni da točno i savjesno vrše i sve dužnosti i sve obzeve u nazočnom Statutu jednako kao i članovi trgovačkog staleža.

Član 42

O SKUPŠTINAMA TRGOVAČKOG STALEŽA, IZBORU PREDSJEDNIKA I ODBORA KAO ŠTO I NEŠTO O DRUŠTVENOM REDU

Svaka tri mjeseca t. j. svake četvrt godine, dakle u cijelosti četiri puta na godinu imaju se u pravilu obdržavati običajne skupštine trgovačkog staleža u ovom kraljevskom i slobodnom gradu Zagrebu, na koje se mora ujedno pozvati po gradskom poglavarstvu imenovan stalan trgovački komesar.

U izvanrednim slučajevima moraju se držati i izvanredne skupštine ali u smislu gore navedenog 30 članka samo u prethodnom sporazumu sa dotičnim gospodinom komesarom.

Na skupštinu trgovačkog staleža imade svaki član Gremija doći osobno. Vrijeme skupštine pobliže određuje trg. komesar, a pozivač trg. staleža imade ju po svojoj dužnosti objaviti i zakazati i na skupštinu donesti potvrdu, da je svakom pojedinom članu uručio poziv.

Svaki član koji ne dođe na skupštinu bez valjanog i opravdanog razloga, imade se kazniti u korist blagajne trgovačkog staleža i to za običnu skupštinu sa dva forinta Conv. Mon. a za izvanrednu skupštinu sa jednom forintom. Na redovitim četvrtgodišnjim skupštinama uzimaju se redom u raspravu svi predmeti, koji se tiču trgovačkog staleža i trgovačke struke, a zbili su se tijekom minulog posljednjeg četvrtgodišta. Isto tako raspravljaju se na izvanrednim sjednicama tužbeni ili drugi predmeti, o kojima se povede riječ, kao i izvanredni i nepredvidjeni slučajevi.

Član 44

Troškove obdržavanja izvanrednih skupština imade snositi, kao što je već izričito spomenuto u 30 članku, onaj koji se žali i to samostalan trgovac u iznosu od 8 forinti, a trgovački pomoćnik u iznosu od 4 forinta Conv. Mon. koja se svota imade unapred u gotovom položiti na ruke pretsjednika trg. staleža.

Ona stranka, koja izgubi parnicu, dužna je unapred plaćeni iznos nadoknaditi.

Član 45

Svaki nazočni član imade se prema propisima sadržanim u 30 članku u skupštini vladati uvijek mirno i pristojno te gospodina komesara, pret-

sjednika, a ništa manje i ostale članove susretati sa dužnim poštovanjem. Osobito se pak valja u skupštinama kloniti buke, svađe, i vike, kao što i svake uvrede.

Svaki član imade pravo da na skupštini iznese svoje mišljenje ili svoje tegobe posve slobodno, otvoreno i nesmetano, te su svi članovi dužni da govornika mirno slušaju.

O onim predmetima, koji se iznesu pred skupštinu, naročito, pak gdje se radi o doznaci izvjesne svote novca iz blagajne trg. staleža, imade se uvjek odlučiti većinom glasova. Za slučaj jednakog broja glasova, pripada Votum decisivum i odluka pretsjedavajućem gospodinu komesaru.

Oni koji se okrivljuju zbog prekršaja ovog Statuta te bi se zaboravili u svojem ponašanju, imaju se odmah kazniti novčanom kaznom od četiri Forinta Conv. Mon., koja se kazna imade za slučaj kakove opetovane nepristojnosti, ponoviti.

Član 46

Svim sastancima, pa i odborskim imade prisustvovati trgovački komesar. Isti se ne smiju obdržavati u nikojem slučaju bez njegove prisutnosti i to pod pretnjom jedne veće kazne. Na ovu kaznu može gradsko poglavarstvo presuditi bilo cijeli trgovački stalež bilo samo pojedine članove, koji su krivi.

Član 47

Izmakom svake godine i to na dan sv. Stjepana prvog mučenika t. j. na dan 26 decembra, imade se pod pretsjedanjem trg. komesara imenovanog po sl. grad. poglavarstvu u javnoj skupštini obaviti izbor pretsjednika, njegovog zamjenika i odbora trgov. staleža. Pretsjednik i njegov zamjenik imadu sakupljenom trgovačkom staležu predložiti godišnje račune o novcu obložene valjanim i vjerodostojnim ispravama, a jednako imade predložiti i odbor trg. staleža svagda dospjele izvještaje. Nakon što budu računi tako ispitani, pregledani i predloženi iskazi te predani ključevi od blagajne, imade gospodin trgovački komesar predložiti iz društva trgovačkog staleža tri člana za pretsjednika i isto toliko zamjenika.

Kod toga se mora ipak spomenuti, da se prijašnji pretsjednik i zamjenik pretsjednika, svaki put mora na prvo mjesto ponovno kandidirati, ako ne bi protiv toga bilo posebnih važnih razloga i obzira.

Potom se imadu oba glavara većinom glasova izabrati u redu i bez buke, a iza toga im se imadu odmah predati ključevi od blagajne, od kojih treba da jednog zadrži pretsjednik, a drugog njegov zamjenik. Izbor odbora, čiji se broj ovime ustanovljuje sa 6 članova, imade se izvršiti na isti gore navedeni način.

Ovom prilikom imade skupština odrediti i bilježnika, ako dosadanji bilježnik (koji uostalom to mjesto zadržava tako dugo dok hoće, ili dok ga

kakvi važni razlozi u tom ne bi spriječili) ovaj posao ne bi htio ili mogao dalje voditi.

Bilježnik imade dužnost, da predmete koji dolaze na raspravu pred skupštinu, po redu zaprima i unosi u Protokol, a jednako da o sveukupnim primitcima i izdatcima trgovačkog staleža propisno vodi račune.

Odbor je vlastan u prisutnosti komesara raspraviti sa pretsjednikom i njegovim zamjenikom manje važne predmete, a u slučajevima člana 5, 6, 7, 8, 11, 15, 32, i 37 može odbor odlučiti također i o nužnim manjim izdacima, no ti izdaci nikada ne smiju prekoračiti svote od 50 forinti Conv. Mon. Izdatke koji ne dopuštaju odlaganje, vlastan je pretsjednik i njegov zamjenik sam odobriti do iznosa od 10 Forinti Conv. Mon. ali mora svaki put o svemu prigodom četvrtgodišnje skupštine predložiti točan izvještaj.

Član 48

Skupštine trgovačkog staleža imadu se održavati u stanu pretsjednika ili njegovog zamjenika. U slučaju, da su ovi stanovi pretijesni, imadu se držati u stanu jednog člana trgovačkog staleža ili kakvom drugom iznajmljenom lokalu.

Član 49

Prigodom godišnje skupštine trgovačkog staleža na dan 26 decembra, imadu se svaki put javno pročitati iz originala Pravila i Statuti, da ih svaki član dobro znade i upamti, a to se imade učiniti i kad bi koji novi član bio primljen u društvo trgovačkog staleža.

Član 50

Novčane globe kao i sav novac koji uniđe tečajem godine u blagajnu trgovačkog staleža, imade se koncem svake godine razdijeliti u dva dijela, nakon što se odbiju obični izdaci i druge potrebe trgovačkog staleža (u što spada također i plaća pozivača trg. staleža i noćnog čuvara dućana) kao što i iznos određen za potporu unesrećenih i osiromašenih članova trg. staleža ili njihovih udovica, koje su bez pomoći, siročadi ili trgov. pomoćnika, koji su potrebni pomoći.

Jedan dio je određen za osnivanje dvaju bolesničkih kreveta u ovdašnjoj bolnici milosrdne braće za siromašne, bijedne i bolesne trgovce i članove toga trgovačkog društva, te za siromašne bolesne trgovačke pomoćnike i naučnike, a drugi dio preostalog novca, imade da služi za osnivanje i povećanje glavnice u svrhu pokrića potreba trgovačkog staleža.

Kamati obih ovih glavnica, kada se ove uvećaju, prepuštaju se daljnjoj slobodnoj raspoložbi i odredbi društva trgov. staleža i to za povećanje navedenih glavnica ili druge dobrotvorne svrhe i ostale potrebne izdatke trgov. staleža.

Član 51

Pretsjednik i njegov zamjenik imadu blagajnu držati u redu, tako, da mogu prigodom četvrtgodišnje skupštine, a i kadgod to tko zatraži, točno iskazati njezino stanje i o tom predložiti uredne račune.

Ova blagajna imade se uostalom spremiti kod pretsjednika te jedan ključ imade u smislu čl. 49 zadržati kod sebe gosp. trg. komesar, drugi pretsjednik, a treći njegov zamjenik.

Član 52

U namjeri da svaki član primljen u trgovački stalež ovoga kralj. i slob. grada potpuno znade sva Pravila i Statute ovoga društva i da se ničim ne može izgovarati, da mu nisu poznati, ako počini kakav prekršaj, primit će jedan štampan primjerak ovoga Statuta, a vlastoručno potpisana potvrda primitka imade se uložiti u društvenu ladicu. Osim toga imade se isti svake godine u smislu čl. 49 javno pročitati na dan skupštine t. j. 26 decembra pred u punom broju sakupljenim trgovačkim staležom kao i prigodom primitka novog člana.

Radi toga se imade svaki član primljen u ovaj trg. stalež, koji namjerno ili opetovano učini što protiv Statuta, koji su mu u čitavom sadržaju dobro poznati, svaki put kazniti globom od 12 Forinti Conv. Mon. u korist blagajne trgovačkog staleža.

Hotimični prekršaji, prestupi, presizanja i veće pogreške, kao i važniji predmeti i tužbe predlažu se Gradskom poglavarstvu, a u slučaju potrebe i kr. ugar. namjesništvu na odluku i rješenje.

Član 53

Za održanje što boljeg reda u trgovačkom staležu, dužni su ovime svi trgovci i članovi trgovačkog staleža ovoga kr. slob. grada Zagreba, napred spomenuta Pravila i Statute u cijelosti točno i savjesno izvršivati, te ih se propisno i po dužnosti držati.

Član 54

Na koncu svake skupštine i dovršenja ove sjednice, imade se Protokol o predmetima, o kojima se je raspravljalo i koje je bilježnik zaprimao, svaki put zaključiti, a zatim ga imadu gosp. komesar i pretsjednik i njegov zamjenik te dva po redu najstarija člana odbora i bilježnik vlastoručno potpisati. Jednako imadu potpisati pretsjednik i njegov zamjenik te jedan član odbora, izvještaje i iskaze odbora na samo društvo.

Kadgod to koja stranka zatraži, imade joj se izdati odluka i zaključci Gremija i pojedini izvadci iz Protokola, koji valja da su po bilježniku potpisani, te po komesaru vidirani i supotpisani.

Član 55

O VELETRGOVCIMA

Ako bi netko želio sljedećih godina ovdje i u ovom kr. i slob. gradu Zagrebu osnovati veliku trg. kuću, pa kako je veletrgovac već u vlastitom smislu ove riječi ovlašten da na veliko vodi i preuzme svaki kojegod struke trgov. posao, to se razumije samo po sebi, da svaki onaj, koji kao veletrgovac želi da bude primljen u društvo trgov. staleža, mora posjedovati ne samo sva u gore navedenim člancima 3, 9, 17, 18, 19 i 21 potrebita svojstva i u istim sadržane propise točno i savjesno izvršiti, nego mora da je osim toga u stanju valjano i vjerodostojno dokazati da je svaku vrstu i struku trgovačkog posla, koji želi na veliko voditi, potpuno izučio, nadalje da je dotični taj posao pod svojim imenom i na svoj račun već negdje prije vodio i konačno, da posjeduje dovoljnu i čistu glavnicu, koja se ovime određuje sa iznosom od trideset tisuća Forinti Conv. Mon.

Ovim veletrgovcima dozvoljava se trgovina i trgovački posao na veliko te smiju svoju robu prodavati samo po komadu i količini, ali nikada po mjeri i u manjoj težini.

Veletrgovac plaća prigodom primitka za člana u blagajnu trgovačkog staleža primjerenu taksu u iznosu od pet stotina forinti Conv. Mon.

* *
*

Kako znademo, cehovi kao izraz sredovječnih organizacija, nestadoše dolaskom novog doba individualne slobode, a ta je sloboda ili liberalizam došla do izražaja i u obrtnom zakonodavstvu u drugoj polovici devetnajstoga stoljeća.

Ne želimo ispitivati prednosti i mane jednog i drugog sistema, jer to nije svrha ovog prikaza, ali treba da istaknemo, da je ovaj Privilegij zapravo prvi Zakon trgovačkog staleža.

Razmatrajući pak pojedine propise ovoga Privilegija opažamo, da je vrlo velik dio preuzet u kasnije obrtno i trgovačko zakonodavstvo, a naročito pak, da je trgovački stalež onoga doba bio odlično zaštićen, pa se je samo na taj način mogao dovinuti do položaja, koji mu po prirodi i značenju u narodnoj privredi pripada.

Nikola Belavić, plebanuš:

† Župnik Terihaj i zagrebački fijaker Miško

1884. ljeta Gospodnjega pod konac mjeseca veljače doveze se jedno poslije podne u Zagreb na svojim krasnim vrancima opće štovani Josip Komes, župnik u Bukevju. Imao je kod sebe soboslikare koje je najmio baš za to vrijeme jer su u zimi mnogo jeftinije radili, pa se stoga odvezao u Zagreb da kupi potrebiti materijal za svoje majstore, a razumijeva se i stvari za kućnu potreboću. Prije ipak nego li će namišljeno kupiti ode ravno svomu dobromu prijatelju Josipu Huzeku, poznatom šalivdžiji i krojaču u Vlaškoj ulici. Unišav u njegov dućan, lijepo se pozdrave, pa će mu Komes odmah uljudno reći: »Ti si mi, dragi Joža, ovih dana pisal, da se spremaš sa prijateljima ovaj tjedan k meni u Bukevje u goste, nu ja te lepo prosim najte mi dohajati ovaj teden već malo kašnejše, ar sad imam vu hiži malere, pa znaš i sam jako dobro kak to sve sad pri meni izgleda«. Na to će mu Huzek posve ozbiljno: »Dobro, dobro, dragi moj prijatelju, kad već nije drugač, onda te nebumo ovaj teden napastovali vu tvojoj pošteno hiži«. Zadovoljan sa tim odgovorom, uputi se Komes u dućane, da kupi potrebito. Uzev si još malu užinu, dade svoje vrance pod kočiju upreći. Cijelim putem na časak si je Komes malo zadremuckao, časak opet blago nasmješkao, sav upravo blažen, što mu je njegova misija u Zagrebu lijepo uspjela, ni ne sluteći tko ga kod kuće jur čeka. Dovezav se dakle kući u Bukevje, zagleda najednom u svojem dvorištu praznu kočiju što mu ovaj puta nije bilo baš najugodnije. Pošav stepenicama svog župnog stana i otvoriv vrata, koga nadje u kući? Josipa Huzeka, krojača, Janka Mikloušića, gostioničara od Sidra i peka Jerka Blažinića. Na prvi mah nije se domaćina mogao snaći, pa će onako više srdito reći Huzeku: »Za pet volj Božji, a kaj si mi goste u ovaj cajt dopeljal, kad sam te već u Zagrebu prosil, da mi zaradi malerov ne dohajaš, ni ti a ni drugi gosti u Bukevje«. Nu Huzek ga odmah umiri veleć mu: »Dragi amice! Prosim te lepo naj se niš na nas srditi. Mi smo došli k tebi samo na konak, jer je naš program iti zutra k plebanušu Terihaju vu Veleševac. Za večeru se naj puno brinuti, ar smo sobom donesli fine teletine, a za konak još manje, ar bumo svi u toploj sobici onak na slamici kakti mali dragi Ježušek na podu lepo spali«.

Komes se na to odmah umiri, pa će uz grohotan smijeh Huzeku odvratiti:

»Aj ti, tepac Pepić, tebi navek huncutarije po glavi idu. Fiat voluntas tua. Nek ti bude po tvojoj volji, samo te prosim lepo i cifrasto, poveč ti meni samo, a kaj se bu to zutra vu Veleševcu spelavalo?« — »Za večeras ti nebum niš povedal«, — pridometne Huzek, — »samo te prosim, donesi

nam, dragi Joža, holjbić vina, ar znaš, da sam sa mojim preštimanim cehom na tak dalekom putu pošteno ozebel, ogladnil, a bormeš i ožednil«.

Komes odmah na to prišapne svojoj domaćici Amaliji, neka za ove hahare pripravi po običaju što bolju večeru. Dok se dakle večera pripravljala, gosti su se kod čaše vina lijepo zabavljali, a glavnu je riječ vodio šaljivdžija Pepić Huzek. O sutrašnjem pak putu u Veleševac nije večeras bilo ni govora, — to je sve ostavio Huzek za sutra u jutro.

Za dobar sat bila je večera gotova, a kad su se gospoda prijatelji dara Božjega dobro naužili, pozdravi ih domaćina sa par ljubeznih riječi, na što Huzek ustane, pa će domaćini uzvratiti sa slijedećim govorom: »Pokidob smo se denes zestali vu poštenoj hiži našeg dragog i kušlenog prijatelja Jozefa Komesa, koji nas je sve kakti stare prijatelje lepo dočekal i baš po horvatski počastil z obilnom večerom, to dižem ovu čašu za prijateljstvo i za pravu ljubav našu. Živio dragi domaćina i svi njegovi mili gosti. Živili!« Živili, živili, zapjevaše sada svi unisono. Domaćin sav razdragan riječima dragoga si prijatelja Pepića, lijepo mu se na zdravici zahvali, zaželiv, da bude njegovo društvance što veselije i zadovoljnije, imenuje Huzeka stoloravnateljem, koju je službu on u istinu zdušno i savjesno vršio do 12 sati u noći. U 12 sati prijatelji se, prema izričitoj želji Huzekovoj, legoše na slamu, na pod, zaželiv jedan drugom »Laku noć!«

Drugo jutro, kad je zvonar Štefić odzvonio na »Ave Maria«, prvi ustane domaćina župnik, jer će u 6 sati po običaju služiti sv. misu. Probudiše se ali i njegovi gosti, koji će se brže bolje obući, pa će i oni u župnu crkvu sv. Antona Padovanskoga, tog velikog čovječanskog roda patrona, k svetoj misi poći. A kad se sveta misa svrši, kod zajutarka će Huzek ovo reći:

»Dragi Jožek! Sad vendar moram s farbom vun, da znaš, zakaj i pokaj idemo mi tvoji prijatelji u Veleševac. Ti si sigurno čul, da je velemožni gospon Chlup ovih dana imenuvan podžupanom zagrebačkim a vidiš, naš prijatelj plebanuš Terihaj, kak je svim davno poznato, veliki je magjaron, pa kao takav jedva čeka, da mu koji preštimani kotrig magjaronske stranjke u goste dojde. Metemtoga, razme se, podžupana Chlupa nebu tako šale k Terihaju vu Veleševac. Došel sem ja ali na tu sgodnu ideju, da mi vu Veleševcu jednu huncutariju spelamo«. — »A kakvu?« — izvedljivo će domaćina. — »Evo kak!« — odgovori mu Huzek. — »Onaj, vidiš, naš fijaker dole u dvorištu, po imenu Miško, na vlas ti je spodoben podžupanu Chlupu, pa je moja kruta želja, da baš on igra danas u Veleševcu ulogu podžupana Chlupa«.

»Ma naj mi takova kaj govoriti«, — upade ga u govoru naš domaćina. »Kak bu to, prosim te lepo, zgledalo, da jeden prosti fijaker ide u goste mom prijatelju Terihaju i da pri nemu igra ulogu jednoga podžupana. Kaj si ponorel, dragi moj Pepić?«

»Nu naj se niš brinuti«, smijući reći će mu Huzek. — »Ja sam ti se najmreč već prije o toj stvari s njim lepo dogovoril, ja sam ga pače već prije dva tedna dobro na sve pripravil (prepariral), a bormeš i dobro podšmiral. Neboj se zato dragi moj Jožek niš, ar sve bu dobro već ispalo!« Komes poznavajući Huzeka kao izvrsnog vicmajstora, koji je bio kao stvoren za binu, malo se zamisli, pa će mu, smijući se reći: »A prosim te lepo, dragi Pepić, daj ti meni poveć, kak ti vendar misliš celu stvar spelati?« — »Vidiš ovak, dragi amice«, odgovoriti će mu Huzek: »V kočiji, koja bu za frtal vure zapregnuta, sjedit će kakti najveći gospon, naš Miško fijaker, za danas zvan podžupan Chlup. Njemu na levoj strani buš sjedil ti, amice, vis-a-vis ja i prijatelj pek Ferko, a kočiral bu naš dragi Janko hotel-direktor od »Sidra«. To ti dajem za sada do znanja, a kaj se bu dale spelavalo, buš već čul i videl vu Veleševcu«. — I doista! Fijaker Miško, koji se najedamputa preobukao u elegantno gospodsko odijelo, sa lakiranim cipelama, sa polucilindrom na glavi, sjede na prvo mjesto u kočiji, a ostali, kako im je već Huzek odredio.

Svi zadovoljni vozili su se u najboljem raspoloženju jedan sat iz Bukevja u Veleševac, kamo su prispjeli točno u 10 sati. Baš se u to doba vratio Terihaj sa jednog sprovoda kući a kad opazi pred vratima svog župnog stana nenadane goste, veselo ih pozdravi. Bilo mu je osobito ugodno pri duši kad mu je Huzek posve ozbiljno predstavio medju inima novog podžupana velemožnog gospodina Chlupu nam inače poznatoga fijakera Miška. Mile goste odvede domaćin u sobu za strance pa će im sav razdragan reći: Drago mi je, da ste me vi, prijatelji moji, posjetili a još mi je najdraže i najmilejše (pri tom se duboko nakloni našem podžupanu), da me je posjetio naš novi odlični magnificus Domine Chlup. Donese im odmah dobre šljivovice i kolača a domaćici naloži neka pripravi za toli odlične goste što bude moguće bolji objed. I sad je domaćica Agata kao dobra kuharica sa sluškinjom Janom imala pune ruke posla. Sad kolji živad, sad mjesi kolače, kuglof i gibanicu, sad peci parana i t. d., nu kako su bile ženske marnih i vještih ruku, gospodski je objed bio gotov točno u 1 sat. Domaćina Terihaj povede svoje mile goste oko svoga gospodskoga stola, a razumijeva se, magnificu je dao prvenstvo, pa ga stoga postavi na pročelje stola. Poslije drugog jela domaćin donese omašni bilicum i napuniv ga izvrsnom kapljicom izreći će u počast našem podžupanu slijedeći latinski govor:

»Magnifice Domine!
Amicorum amantissime!
Desiderio desideratissime!

Magno cum gaudio gratias ago Deo omnipotenti pro magna revero benevolentia ejus quia possum hodie et videri et salutare in domu meo panchrali tam gratum mihi magnificum dominum Chlup. Salutans Vos,

magnifice Domine, ex tutimo corde meo precor Deum omnipotentem pro gratia magna nimis ut ego Vos Magnifice Domine per multos jam annos in domu mea salutare possim«.

Prem naš tobožnji podžupan Chlupa od cijelog tog latinskog govora nije ni riječi razumio i akoprem je domaćin sa osobitim entuziazmom svaku riječ točno izgovarao ipak mu se on po hrvatski jednostavno lijepo i cifrasto zahvalio, kako ga je već Huzek cijelim putem pripravio bio.

Iza toga imenuje domaćin Pepića Huzeka za stoloravnatelja, koji će po običaju sve goste zabavljati do blizu 5 sati, a poslije 5 sati društvo se Veleševcem malo prošetalo jer je za 8 sati bila zakazana večera. Kod večere bio je domaćin vanredno razdragan, te u svom vinskom blaženstvu ponudio bratinstvo svom odličnom gostu magnificu, što je ovaj, razumije se, objeručke i prihvatio. Društvo je to bratinstvo sa osobitim zadovoljstvom do znanja primilo a napose neizmjerno se u sebi radovao šaljivdžija Pepić Huzek.

Sad je istom naš Terihaj dobio kuražu, da malo otvorenije govori cum Magnifico Domino. Izjadao mu se, kako već tri godine urgira kod vlade i županije za popravak župnog stana i župnih zgrada, kako je bio već osobno kod njegovog predšastnika, koji mu je stalno obećao izvedenje toli nužnih popravaka, nu sve je bilo uzalud. Sad ali, kad je glavom magnificus u njegovu kuću došao, nada se čvrsto, da će mu se njegova davna želja ispuniti t. j. da će još tečajem ove godine do tih popravaka doći. »Magnificus dominus«, jer je i opet bio na sve dobro po Huzeku upućen, čvrsto obeća Terihaju, da će se stan prema njegovoj želji popraviti, na što ga domaćin onako od milja poljubi u njegova »mjedena usta«.

Gosti razdragani jedno masnim šalama stoloravnatelja Huzeka, a drugo razdragani dobrom domaćom kapljicom a još najviše toli uspjelom šalom, zapjevaše još nekoliko rodoljubnih pjesama, a u polnoći otidjoše na slatki počinak. Razumijeva se, da je Magnificus dobio najljepši krevet i to u sobi za strane.

Sjutra u zoru ustane naš magnificus Miško pa će ravno u staju, da vidi konje, da ih nahrani i napoji. Nu i domaćin će po običaju ustati rano, pa znajući da je magnificus otišao van na svježi zrak, pogleda malo kroz otvoren prozor, pa opaziv magnificusa gdje se u kopanji pere, zavikne jakim glasom: »A magnifice, per amorem Dei, kaj se pereš u kopanji, em je u vizitcimeru pripravljen lavor sa vodom za tebe«, na što će mu magnificus Miško onako surovim glasom odgovoriti: »Je, je, nek ide k vragu moja magnificentia. Em sam, velečasni, bil pri Vas kak jedan bedak magnificus, a sad sem opet nazaj fijaker Miško. Ja bum verek danas nazaj moje konje vu Zagreb kučiral a nebum nigdar više dal iz sebe norca delati«.

Terihaj ne htijući sam sebi vjerovati, poleti kao bez glave u sobu gdje

je Huzek tvrdo spavao, probudiv ga pošteno ga za uha zdrma vičući na sav glas:

»A ti nesretni Pepić, kakovu si to huncutariju s menom napravil, ti nesreća nijedna! Joj meni, kak je to silna blamaža za mene! Ti si mi predstavil onoga Miška kao tobože našega podžupana Chlupa, a kad tamo, on je jednostavni zagrebački fijaker. Per amorem Dei, per amorem Dei, kaj si z menom napravil?« — Huzek je na to prasnuo od velikog smijeha pa se sad još bolje pokrije poplonom preko glave, sav blažen, što mu je huncutarija toli lijepo uspjela. Srdit domaćina nije htio od srama ni «s Bogom« reći na odlasku svojim vrijednim gostima, al zato je treći dan pisao Huzeku slijedeće vrlo oštro pismo:

Ti nečemurni prijatelju!

Ti lažitorba Pepić!

Vkanil si već mnoge vu Zagrebu i po našoj biškupiji, al da budeš i mene kao poznatog domorodca tak grdo nasanjkal, toga se od tebe nebi nigdar nadal. Sram te budi! Od današnjega dana tebi su vrata mojeg farofa za navek zaprta, jer ne ću više s tobom posla imeti. Metemtoga imam sad dobru školu, da bum bolje pripazil, koga u svoju hižu bum primal, kak i to, da se sa fijakeri ne bum nigdar više bratil.

Pozdravlja te ožalošćeni prijatelj

Terihaj.

Ipak ova strašna pretnja nije se ispunila, jer je Joško Huzek još mnogo puta bio kod Terihaja i svojim šalama razveseljivao i njega i njegov pošteni dom.

I to je jedna istinska dogodovština iz onih zlatnih vremena naše Hrvatske domovine.

Vukmanić, na dan sv. Mateja ev. 21. rujna 1923.

M. Urbani:

Kako se je prije 50 godina provodila kontrola zagrebačkog trga

Nekada je u Zagrebu bilo samo jedno tržište živežnih namirnica, i to na Jelačićevom trgu. Tu je bilo svega u izobilju: živadi, voća, kruha, povrća, mlijeka i mlječnih proizvoda, kao i raznih produkata plodne okolice grada. Bilo je tu toliko toga, da nije nikome ni na pamet došlo da patvori hranu ili druge namirnice za život. Jedino su, naše »kumice« gdjekada znale umiješati u mlijeko malo vode, a u vrhnje nešto brašna. U takovom slučaju poteklo je mlijeko uličnim kanalom.

Mlijeko i mliječne proizvode nosile su seoske žene po kućama svojim mušterijama, a na trgu je bilo dosta mlijeka, većinom u staklenim flašama (polićima i litrama).

To je mlijeko bilo podvrženo »strogoj« kontroli.

»Stručnu« kontrolu tržnoga mlijeka obavljao je na Jelačićevom trgu mali odebeo starčić »šef« tržne kontrole g. Štern.

Gospodin šef dolazio je na trg u pratnji stražara a iza njega nosio je »laborant« stol sa čitavim gradskim »laboratorijem«. Na tom stolu bilo je staklenih cilindara, menzura i epruveta; dok je najvažniji aparat »laktodenzimetar« nosio sam istraživatelj mlijeka. Iza stola slijedila je čitava povorka; najprije su išle »domaćice«, koje su se zanimale — koje je mlijeko najbolje — a onda su došli »dijaki«, koje je ta kontrola zanimala sa »stručne« strane. Redar je imao dosta posla — nešto sa prodavačima, kojima su oduzeti uzorci mlijeka, — a više sa znatiželjnicima. Mnoga bojažljiva seljakinja, čim je vidjela — već iz daleka dolazak »kontrolne komisije« — odmah je pokupila svoje stvari i nestala sa trga. Pred redove tržnih klupa — kraj spomenika Jelačića bana — bude postavljen kontrolni stol.

Šef kontrole postavio se je važno uz svoj laboratorij, izvadio je iz džepa cviker, kog je namjestio na donju polovicu svoga omašnoga nosa. Istraživanje mlijeka je započelo; naš stručnjak uronio je »laktodenzimetar« u visoku čašu mlijeka. Dok je on gledao na škalu laktodenzimetra — preko svojeg velikog cvikera — svi su se divili mudrosti koja može vidjeti iz stakla, da li ima u mlijeku primješane vode. Vrijednost druge tržne robe, sira, maslaca, meda i ostalih hraniva ustanovila se je okusom i mirisom. Samo gdjekada je gospodin gradski fizik ili veterinar pregledavao na trgu meso, ribe, divljač i drugo.

Zaklanu perad ne bi se nitko usudio donesti na tržište, niti bi ju itko htio kupiti. Tako je to išlo sve do početka devedesetih godina prošlog stoljeća, dok nije kemičar Srećko Bošnjaković uredio svoj privatni laboratorij za ispitivanje živežnih namirnica. Mladi S. Bošnjaković bio je asistent na zagrebačkom sveučilištu, kod profesora Dr. Janečeka. Kao veliki so-

kolaš bude poslan god. 1892. u Stockholm na visoku gimnastičku školu. Medjutim se je Bošnjaković već za mjesec dana vratio u Zagreb, da se posvema posveti analitičkoj kemiji. U srpnju 1893. god. bude promoviran na čast doktora, te si uredi na Josipovcu skromni laboratorij za ispitivanje hraniva. (U prvoj vili na Josipovcu; nekada od obitelji Čubelić — vis-a-vis samostana Magdalenka). Od gradske općine ishodio je neku malu subvenciju za laboratorij, te mu bude konačno povjerena tržna kontrola. Sada je etablirao Dr. B. svoj laboratorij na Jelačićevom trgu (u staroj Popovićevoj kući u prvome katu). U tom laboratoriju pomagali su Bošnjakoviću mladi kemičari i farmaceuti, koji su se zanimali za kemiju živežnih namirnica. (Prvi asistent mu je bio pokojni Mr. Ph. Lj. Iveković a neko vrijeme i pisac ovog članka). — Osim analize tržne kontrole istraživana su u tom laboratoriju vina iz Hrvatske i Slavonije. Kod tih analiza sudjelovali su pokojni prof. L. Margreitner, prof. F. Goglia i drugi. (Te analize publicirao je god. 1896. Dr. S. B. u svom djelu »Vina Hrvatske i Slavonije«).

Nakon teškog naprezanja ishodio je Dr. Bošnjaković da je njegov zavod dobio koncesiju a njegove analize i mnijenja su dobile valjanost kod javnih ureda. Bošnjakovićev laboratorij dobio je konačno zemaljski grb. Kemičar Bošnjaković postaje sudski kemijski vještak, a od god. 1895. je tajnik zemaljskog povjerenstva za ispitivanje vina. Napokon je kr. zem. vlada otkupila taj laboratorij i imenovala Dr. S. Bošnjakovića prvim predsjednikom: »Kr. zemalj. kemijsko-analitičkog zavoda«. (Taj zavod je bio smješten u Kačićevoj ulici br. 9., nad »Uzornom pivnicom«). God. 1897. postaje Dr. S. Bošnjaković profesorom šumarske akademije — gdje je radio do svoje smrti (9. oktobra 1907.).

Zem. kem. analitički zavod obavljao je dalje analize potrebne za kontrolu tržne robe — sve dok se nisu prilike na tržištu tako razvile, da se je morao osnovati posebni gradski kemijsko analitički laboratorij.

Za vrijeme rata nabavljena je najnužnija aparatura za analize mlijeka i mliječnih proizvoda. Laboratorij je bio smješten u jednoj sobici na Dolcu u staroj zgradi nekadašnjega samostana cistercita. U taj laboratorij donosili su tržni nadzornici mlijeko i mliječne proizvode, koje su istraživali pod nadzorom profesora M. Urbanija, — koji je u vrijeme rata bio kemičar gradske plinare.

Kad je godine 1930. sagradjena nova tržnica uredjen je moderan gradski tržni laboratorij sa svim aparatima potrebnima za sve tržne analize kao i sa dovoljnim brojem stručno izobraženih kemičara. Prvi šef toga zavoda bio je već sada pokojni Dr. K. Eisenhuth.

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Vodnikova 10. — Uredništvo i uprava Jelačićev trg 6. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska c. 47.

Trgovina speceraja i delikatesa
MIRKO CRNIČKI
ZAGREB
Maksimirska 46 - Šulekova 1

ŠKABERNA
GRAĐEVNI MATERIJAL
Samoborski pijesak
Betonske cijevi
Cementne pločice
Beton. vratašca za dimnjak
Mramorna zrnca itd.
ZAGREB, Samoborska c. 18
Telefon 7706

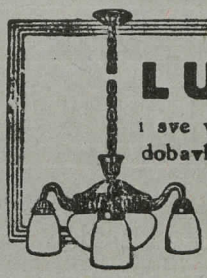

LUSTERE
i sve vrste rasvjetnih tijelosa
dobavlja domaća tvornica
IVAN PASPA I SINOVI
ZAGREB
Bogovićeva ulica br. 9

Ferek trgovina gotovih odijela

Telefon 8867 **Zagreb** Jelačićev trg 9

Stalan veliki izbor gotovih i po mjeri odijela za gospodu i dječake. Izradjujemo uniforme, športska odijela, ulstere, slipone, hlače, trenchcoate, proljetne i zimske kapute, kabanice i t. d. uz najniže dnevne cijene.

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe

IVAN PENIĆ D. D. ZAGREB

Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

ZAGREPČANI!

Uz velike napore stvoren je na Savskoj cesti novi

ZAGREBAČKI ZBOR

Pomognite ga izlaganjem i posjetom!

XXVI. Medjunarodni veliki sajam uzoraka

17.—26. listopada 1936.

za sve vrste robe.

Uobičajene željezničke, carinske i taracovinske povlastice.

AUTOMOBILI

Zastupstvo:

Nikolićeva 10 • Telefon 40-10

B·M·W osobni

KRUPP teretni DIESEL

Unione

ČOKOLADA

KAKAO

BONBONI